

K Ö Z L E M É N Y E K

GÁZTÁMADÁS A MONTE SAN MICHELEN 1916. ÉVBEN

(Visszaemlékezés)

Szilágyi Lajos

Az osztrák hadvezetőség gáztámadása 1916. június 29-én zajlott le a Görz—Triest közti Doberdo fennsík északi peremén levő Monte San Michelén. A terep adottsága folytán olyan nagy méretű és borzalmas hatású volt, amilyen a világtörténelem folyamán sem korábban, sem utána nem történt. Pusztító hatását illetően felülmúlta a németek 1915. április 22-én Franciaországban, Ypern mellett végrehajtott gáztámadását is. A mérges gáz alkalmazásának szörnyű következménye lehet az oka, hogy az osztrák—magyar történetírás nem írta meg a gáztámadás részleteit: a feledés fátyolát akarta ráborítani.

50 év hosszú idő az emberi életben. A gáztámadás óta eltelt fél évszázad még fokozottan is nehéz volt, közben ugyanis a népek még egyszer átélték a második világháború borzalmas csapásait. Az 50 év előtti gáztámadásra most már kevesen emlékezhetnek, de még gyérebb lehet azoknak a száma, akik annak szörnyűségeit át is élték. E sorok írója talán az utolsó még élő személy, aki mint műszaki tiszt minden részletében ismerője és szemtanúja volt a barbár tömegpusztításnak. Ily módon a szerző hivatottnak érzi magát, hogy az utókor előtt feltárja a gáztámadás előkészítésének és lefolyásának hiteles történetét.

*

Az 1916. év júniusában már egy év óta állóharcok folytak a Görz—Triest közti arcvonalon. Az olaszok részéről addig kezdeményezett 5 isonzói csata nem eredményezett lényeges térnyeréseget egyik fél számára sem. Mindkét fél ragaszkodott a sziklás talajba nagy fáradtsággal ásott mély lövészárkaihoz, nem voltak kimozdíthatók a heves támadásokkal sem. Az olaszok által időnként elfoglalt árokreszeket a magyarok ellentámadásokkal visszafoglalták. Az emberveszteség mindkét oldalon nagyszámú volt. A Doberdo fennsík volt a harctér legveszedelmesebb része. Itt minden ezrednek havonta egy zászlóaljnyi (tehát kb. 30%) legénysége sebesült meg, vagy esett el. A főlényben levő olaszok tüzerésege nagy pusztítást okozott a magyarok soraiban.

Mivel a föld felszínén nem sikerültek az előnyomulások, az olaszok mint gyakorlott kőművek földalatti aknafolyosókat ástak a sziklás talajban a magyar lövészárkok alá, s aknaharcot kezdeményeztek. Egy ilyen aknát május 29-én éjjel felrobbantottak a Monte San Michele északi lejtőjén levő

Biene 3 jelzésű arcvonalszakaszunk alatt. A robbanás és az aláhulló kőtömeg nagy pusztítást okozott sorainkban.

A föld alatti harc folytatására számítani lehetett, mert lehallgatóink több további aknafolyosó készülését állapították meg. Az egy év óta megmerevedett arcvonal kimozdítására és az olaszok további robbantásainak megakadályozására az osztrák hadvezetőg a gáztámadást határozta el.

Az egy év előtti franciaországi német gáztámadás mintájára a gyilkos hatású klórgáz alkalmazását tervezték. Az ausztriai Kremsben gázharcra kiképző tanfolyamot nyitottak, amelyre az olasz arcvonal Karst vidékén harcoló minden ezredétől egy tisztet vezényeltek kiképzésre. Utána a harcoló csapatokat ellátták gázálarccal. Miután a kiképző tisztek vezetésével minden katona elsajátította a gázálarc használatát, a Segeti pihenő tábor közelében levő Temnicán berendezett ingerlő gázzal töltött helyiségben kipróbálták hatékonyságát is.

A támadás színteréül a Monte San Michelét jelölték ki, ahol már az Isonzó mentén egy év óta öt csata zajlott le, és az állandó heves állóharcokban mindkét fél nagy emberveszteséget szenvedett. Az olaszok felé lejtős terep alkalmas volt a gáztámadásra. Arcvonalunk sappeur századának emberei éjjelenként folyékony klórgázzal töltött acél palackokat hordtak be az első

*A gáztámadás bemutatása a csapatok parancsnokainak
(Gyakorlótéri kép)*

vonalba. Itt négyesével ládába rakva beásták az árok elülső falába, ily módon védve gránátbecsapódás ellen. Ezredünk vonalára kb. 1000 db gázpalackot helyeztek. A hegy északi, meredekebb lejtős részére, valamint a déli lejtőn távolabb levő San Martino község környékére nem helyeztek el palackokat, mert a mélyedékes talajon saját csapatainkra visszafolyt volna a gáz. Távbeszélőn tilos volt a gázzal beszélgetést folytatni, mert a földvezetékes tábori telefont az olaszok könnyen lehallgathatták.

A gáztámadás végrehajtására a következő csapatokat jelölték ki: a 20 honvéd hadosztály 1. (budapesti) és 17. (székesfehérvári) ezredeiből 2—2 zászlóalj, a 17. közös hadosztály 39. (debreceni) és 61. (temesvári) ezredeiből 3—3 zászlóalj, egy sappeur század mint a gázpalackok kezelői és a 3. pionier zászlóalj 4. százada. Az önálló pionier században volt e visszaemlékezés szerzője is mint műszaki tiszt. Feladatuk az általános előnyomulás esetén az új arcvonal kijelölése és az állásépítés munkálatainak irányítása volt. A fenti ezredek többi zászlóaljai a második vonalban kavernákban voltak mint ezredtartalékok. A 20. honvéd hadosztály másik két ezrede, a 3. (debreceni) és 4. (nagyvárad), valamint a 17. közös hadosztály két ezrede, a 6. (szabadkai) és 46. (szegedi) még hátrább mint hadosztálytartalékok. A közös ezredek leghíresebbje is mind magyar volt. Az 5. hegyi dandár az Isonzo—Wippach folyók szögletébe helyezkedett el, hogy az Isonzón áttörés esetén a Monte Fortint rohamozza, mert a hegyen levő olasz ágyúállásokból az ott kavernákban elrejtett ütegek sok veszteséget okoztak csapatainknak.

Gáztámadás előkészítésére a következő csapatokat jelölték ki: a 20 honvéd hadosztály 1. (budapesti) és 17. (székesfehérvári) ezredeiből 2—2 zászlóalj, a 17. közös hadosztály 39. (debreceni) és 61. (temesvári) ezredeiből 3—3 zászlóalj, egy sappeur század mint a gázpalackok kezelői és a 3. pionier zászlóalj 4. százada. Az önálló pionier században volt e visszaemlékezés szerzője is mint műszaki tiszt. Feladatuk az általános előnyomulás esetén az új arcvonal kijelölése és az állásépítés munkálatainak irányítása volt. A fenti ezredek többi zászlóaljai a második vonalban kavernákban voltak mint ezredtartalékok. A 20. honvéd hadosztály másik két ezrede, a 3. (debreceni) és 4. (nagyvárad), valamint a 17. közös hadosztály két ezrede, a 6. (szabadkai) és 46. (szegedi) még hátrább mint hadosztálytartalékok. A közös ezredek leghíresebbje is mind magyar volt. Az 5. hegyi dandár az Isonzo—Wippach folyók szögletébe helyezkedett el, hogy az Isonzón áttörés esetén a Monte Fortint rohamozza, mert a hegyen levő olasz ágyúállásokból az ott kavernákban elrejtett ütegek sok veszteséget okoztak csapatainknak.

Gáztámadás előkészítésére a következő csapatokat jelölték ki: a 20 honvéd hadosztály 1. (budapesti) és 17. (székesfehérvári) ezredeiből 2—2 zászlóalj, a 17. közös hadosztály 39. (debreceni) és 61. (temesvári) ezredeiből 3—3 zászlóalj, egy sappeur század mint a gázpalackok kezelői és a 3. pionier zászlóalj 4. százada. Az önálló pionier században volt e visszaemlékezés szerzője is mint műszaki tiszt. Feladatuk az általános előnyomulás esetén az új arcvonal kijelölése és az állásépítés munkálatainak irányítása volt. A fenti ezredek többi zászlóaljai a második vonalban kavernákban voltak mint ezredtartalékok. A 20. honvéd hadosztály másik két ezrede, a 3. (debreceni) és 4. (nagyvárad), valamint a 17. közös hadosztály két ezrede, a 6. (szabadkai) és 46. (szegedi) még hátrább mint hadosztálytartalékok. A közös ezredek leghíresebbje is mind magyar volt. Az 5. hegyi dandár az Isonzo—Wippach folyók szögletébe helyezkedett el, hogy az Isonzón áttörés esetén a Monte Fortint rohamozza, mert a hegyen levő olasz ágyúállásokból az ott kavernákban elrejtett ütegek sok veszteséget okoztak csapatainknak.

Az olaszok gázálarca azonban megdöbbenően primitív volt. A téglalap alakúra összehajtott impregnált vászon — alsó szélén összevarrva — az arcon hiányosan illeszkedett. Csücskébe vágott nyílásán gézpárna volt, ami gáz ellen semmit sem védett! E hiányosság erősen növelte az olaszok emberveszteségét. Minden olasz — állíthatjuk — védelem nélkül volt kiszolgáltatva a mérges gáz hatásának! Hiába állt dobozán e felirat: Chi leva la maschera muore, tenetela sempre con voi. (Aki leveszi az álarcot, meghal, tartsátok mindig magatoknál.) De hiába volt arcukon, a gázban rekedtek mind elpusztultak! Soknak még sír sem jutott, mert a gáztámadást követő gránátosó széttepte és kötörmelékkal temette be a katonákat.

A gáztámadás története

Június 28-án az olaszok egész nap pergőtűzet zúdítottak ránk. Jellege olyan volt, mint a támadásra való előkészítés. Védővonalaink nagyon megrongálódtak. Estefelé nagy vihar volt jégesővel — felhőszakadással. Másnap reggelre szélcsend lett, enyhe, hátulról jövő légáramlással. Ilyen idő alkalmas a gáztámadásra. Hajnali 5 órakor elrendelték nálunk az általános készenlétséget azzal az utasítással, hogy minden ember maradjon a helyén. Gáztisztjeink megfelelőnek találták az időjárási viszonyokat. Mivel az olaszok várható támadásának előjelei is szorítottak, ezért fél hat órakor fellőtték a gázcsapok kinyitását elrendelő sárga színű rakétákat. Erre minden ember feltette gázálarcát, a palackoknál készenlétségekben álló sappeurök pedig kinyitották a gázcsapokat: az árokból előre nyújtott ólomcsövekből elindult a zöldessárga hálál. A hátsó légáramlat 1—2 m magas ködfelhő alakjában vitte az olasz állá-

sok felé. Egy perc múlva elhallgatott az olaszok szórványos puskatüze, és árkaikból kiugrálva, futva menekülő olaszokat láttunk. Katonáink megdöbbenve nézték a szokatlan eseményt, de nem lőttek a menekülőkre. Csapataink csendben várták a gázfelhő elvonulását. Hosszú ideig ültek még állásaikban, mert még jó álarccal sem volt ajánlatos ilyen mérges gázba bemenni. Honvédeink csak 6 óra után indultak előre — de akkor sem az egész rajonnal, hanem csak önként jelentkező erős járőrök. Akkor már álarc nélkül lehetett óvatosan előnyomulni, a gáz ugyanis részint elszállt, részint a nedves talaj lekötötte. Az olasz árkok némák voltak: halottak borították, akiket hirtelen lepett meg, illetve álmukban talált a tömény gáz. Egy magasabb helyről, amelyet a gázfelhő elkerült, az általunk „Haláldombnak” nevezett hírhedt 197-es magaslatról az ott életben maradt olaszok géppuska tüzet nyitottak, de lövéseik hatástalanok voltak. Az olasz tüzérség a délelőtt folyamán nem lőtte előnyomulóinkat, mert nem tudta, hol maradtak életben területükön saját katonáik. Járőreink a hegy nyugati lejtőjén haladva egészen az Isonzóig előnyomultak lényeges ellenállás nélkül. Az Isonzo partjáig terjedő területen minden olasz meghalt. Az gáz ilyen pusztító hatásának döbbenete és a gáztól való félelem az első órákban megbénította az Isonzón túl tartózkodó olasz tartalékokat.

Bár járőreink az Isonzóig nyomultak előre, de ott állást foglalni célszerűtlen, sőt a hegy ellenség felőli oldalának aljában tarthatatlan is lett volna, csak abban az esetben érhattünk volna el eredményt, ha átkelünk az Isonzón, akkor ugyanis a Wippach völgyében Rubbia környékén készenlétben tartott 5. hegyi dandár is átlépett volna a folyón, s előnyomulva a Monte Fortin irányába azt megrohmozta volna. A hegyen csak ágyúállások voltak kevés legénységgel. Elfoglalása esetén csapataink a Görz melletti veszedelmes Podgora hegyről is lejöhettek volna kedvezőbb állásokba. E tervek azért nem sikerültek, mert délután velünk szembe heves olasz ellentámadás indult az akkor már gázmentes terepen, így csapataink nem léphették át az Isonzót, hanem visszavonultak eredeti árkaikba. Minden állás maradt a régi helyén, terület nyereségünk nem lett, de emberveszteségünk nekünk is nagyszámú volt.

A gáztámadás csak azt eredményezte, hogy egy hónappal elhalasztotta az olaszok 6. Isonzói csatáját, ami csak augusztus 6-án indult meg nagy heveséggel Görzről lefelé egészen a tengerig. Augusztus 8-án az olaszok elfoglalták Görzöt. Ily módon a Doberdón kiépített állásaink tarthatatlanok lettek. Bár San Michelén és San Martinóban levő állásainkat a négynapos csatában megvédtük, augusztus 9-én éjjel célszerűségből mégis visszavonultunk. San Martino község romjait éjfélkor én hagytam el utolsónak néhány pionier kíséretében.

Háború után az olaszok a Monte San Michele tetejét kerítéssel körülvéve szent területté nyilvánították — „Zona sancta del Monte San Michele”.